

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

ТОРОПОВ Сергій Олександрович - кандидат юридичних наук,
Євпаторійський факультет Харківського національного університету внутрішніх справ

САФОНОВ Денис Андрійович - кандидат юридичних наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК 343.98

Определены понятие и особенности применения меры пресечения в виде домашнего ареста. Проведен сравнительно-правовой анализ с уголовно-процессуальным законодательством РФ. Рассмотрены технические средства реализации.

Ключові слова: запобіжні заходи, домашній арешт, електронний моніторинг, електронні пристрої контролю.

19 листопада 2012 року набув чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), яким встановлюється черга нововведень таких, як: розширення ініціативності сторін кримінального провадження; заборона повернення справ на додаткове розслідування, спрощення процедури оскарження судових рішень, можливість укладання угод в кримінальному провадженні, поява нових інститутів забезпечення кримінального провадження тощо. Разом із тим, існує потреба в аналізі та розробленні дієвих рекомендацій з криміналістичного забезпечення деяких його положень, особливо в аспектах, пов'язаних з використанням науково-технічних засобів.

З цього приводу хотілося б детальніше зупинитися на деяких окремих питаннях забезпечення такого запобіжного заходу, як домашній арешт. Отже, домашній арешт – це запобіжний захід, передбачений ст. 181 КПК України, що полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби [1].

Слід зазначити, що даний запобіжний захід займав гідне місце в Статуті кримінального судочинства 1864р., та в КПК РСФСР 1922 і 1923 років, і полягав у позбавленні обвинуваченого свободи у вигляді ізоляції його вдома, з призначенням варти або без неї [2]. У подальшому КПК у редакції 1961 року цей захід був виключений.

Одним з позитивних сторін введення даного запобіжного заходу є перспектива розвантаження слідчих ізоляторів, адже кількість осіб, що перебувають у таких закладах, не відповідає нормативній чисельності для приміщень та, у свою чергу, негативно впливає на психологічну атмосферу, створює підвищену конфліктність у затриманих і сприяє здійсненню протиправних вчинків.

Новий КПК України чітко встановлює терміни можливого застосування домашнього арешту - 2 місяці, при особливій необхідності пов'язаною зі складністю кримінального провадження може бути продовжений до 6 місяців, але є вичерпним.

Працівники органів внутрішніх справ з метою належного контролю за особою і за виконанням вимог мають право бути за місцем проживання цієї особи, вимагати надання усних або письмових пояснень по питаннях, пов'язаних з виконанням покладених на неї зобов'язань. Новизною є те, що при застосуванні домашнього арешту для його безумовного виконання можуть застосовуватися засоби електронного контролю.

Їх сутність полягає в закріпленні на тілі людини компактного пристрою, який дає

можливість відстежувати і фіксувати його місцезнаходження. Такий пристрій захищений від самостійного зняття, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю. Спроба несанкціонованого зняття або пошкодження такого пристрою позначається сигналом на стаціонарний пристрій, розміщений у місцевому органі ОВС.

Слід зауважити, що проблема моніторингу осіб з моменту виникнення такого запобіжного заходу є вельми актуальною. З цього приводу викликає інтерес звернення до закордонного досвіду, зокрема Великої Британії, США та Австралії. За накопичений більш ніж 30-річний досвід використання пристроїв для моніторингу перебування особи в таких країнах сформувалася наступна класифікація типів пристроїв електронного контролю: 1) контроль за допомогою звичайної телефонної лінії. Сам по собі цей засіб контролю складається з двох пристроїв. Один, розміром з телефонний апарат, підключається до звичайної телефонної розетки. Інший - це легкий електронний браслет, який кріпиться на зап'ясті або, частіше, на нозі в області щиколотки. Між пристроями встановлений зв'язок, і, коли браслет віддаляється на відстань, більшу запрограмованого, подається сигнал тривоги.

Він поступає на центральний сервер, а звідти - особі, що здійснює безпосередній моніторинг конкретного правопорушника. Це може бути оператор за пультом спостереження в обласному відділенні внутрішніх справ, як в Росії, або офіцер, який отримує сигнал безпосередньо на айфон, як в США. При застосуванні домашнього арешту межі так званої допустимої зони можуть складатися, наприклад, 30-50 м.

2) Аналогічний прилад моніторингу з використанням каналів мобільного GSM зв'язку. Як показує досвід, така система досить ефективна у містах, проте є неефективною в сільській місцевості, де зона покриття є нестабільною, а сигнал слабкіший.

3) Спостереження за допомогою глобальної системи позиціонування (GPS). Складається з того ж браслета, переносного навігатора і стаціонарного передавача, будинку, що знаходиться. Застосування такого типу

моніторингу є досить дорогим, але це дозволяє встановити реальне місцезнаходження особи за допомогою системи супутникового стеження. Переважну більшість країн використовують супутникову систему NAVSTAR GPS, Російська Федерація - ГЛОНАСС (Глобальна навігаційна супутникова система), що залишилося ще з радянських часів [3].

У деяких країнах для більшої ефективності використовують змішані типи моніторингу.

Хотілося б провести невеликий порівняльний аналіз деяких теоретичних аспектів і практичного застосування даного запобіжного заходу на прикладі кримінально-процесуального законодавства РФ і чинного КПК України. Це, на нашу думку, обумовлено тим, що російська правоохоронна система вже має невеликий, але напрацьований досвід у питаннях процесуального, тактичного і психологічного забезпечення застосування такої специфічної міри.

Так, у ст.107 КПК РФ містяться основні положення забезпечення домашнього арешту, що не позбавлені певних особливостей, які все ж таки варто розглянути детальніше, а саме:

1. Домашній арешт полягає в знаходженні в повній або частковій ізоляції від суспільства в житловому приміщенні, в якому він проживає як власник, наймач або на інших законних підставах, з покладанням обмежень і (або) заборон і здійсненням за ним контролю [4]. Нині чинний кримінальний процесуальний кодекс України місцем застосування даного запобіжного заходу визначає житло, чим, безумовно ускладнює підхід до розуміння місця знаходження підозрюваного. З іншого боку, у вітчизняному варіанті поняття «ізоляції» (повною або частковою) – відсутній. Це є позитивним чинником, що дозволяє «висмикнути» особу із злочинного середовища і, у свою чергу, може допомогти працівникам оперативний апаратів (підрозділів) встановити «корисні» контакти підозрюваного з розшукуваними особами, особливо якщо мова йде про затримання одного з учасників кримінального угруповання.

2. Термін обрання домашнього арешту - до двох місяців. Термін домашнього арешту

обчислюється з моменту винесення судом рішення про обрання даного запобіжного заходу відносно підозрюваного або звинуваченого. У разі неможливості закінчити досудове слідство в строк до двох місяців і за відсутності підстав для зміни або відміни запобіжного заходу цей термін може бути продовжений за рішенням суду в порядку, встановленому ст. 109 КПК РФ [4], з урахуванням особливостей, встановлених даною статтею, кінцеві терміни не визначені. У нашому законодавстві граничний термін (після 2 міс продовжується за клопотанням прокурора) застосування даної міри - 6 місяців, після закінчення якого «визначення про застосування даної міри» припиняє свою дію і вважається скасованою.

У Російському законодавстві суд з урахуванням даних про особу підозрюваного і фактичних обставин при обранні домашнього арешту як запобіжного заходу може йому заборонити і (або) обмежити: 1) вихід за межі житлового приміщення, у якому він проживає; 2) спілкування з певними особами; 3) відправку і отримання поштово-телеграфних відправлень; 4) використання засобів зв'язку і інформаційно-телекомунікаційної мережі «Інтернет». Цікавим є той факт, що підозрюваний не може бути обмежений у праві використання телефонного зв'язку для виклику швидкої медичної допомоги, співробітників правоохоронних органів, аварійно-рятувальних служб у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також для спілкування з контролюючим органом.

Якщо за медичними показаннями підозрюваний або звинувачений був доставлений до установи охорони здоров'я і госпіталізований, то до дозволу судом питання про зміну або відміну запобіжного заходу відносно підозрюваного продовжують діяти встановлені судом заборони і (або) обмеження. Місцем виконання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту вважається територія відповідної установи охорони здоров'я.

У нашому варіанті додаткові обмеження не розглядаються, а випадки надзвичайної ситуації, надання екстреної госпіталізації законодавцем не передбачені.

Викликає також інтерес, чи будуть за-

стосовані методи випробувань у «польових умовах», перераховані вище пристрої електронного моніторингу. У Росії, перш ніж почати широке використання електронного моніторингу протягом декількох років реалізовувався проект під назвою «Контрольована свобода». Він передбачав закупівлю спеціального устаткування, навчання персоналу, в окремій області як експеримент Засуджені, які погодилися одягнути на себе пристрої, знаходилися на волі, а не в місцях виконання покарань. Результати експерименту були позитивні, самі засуджені переживали за справність пристроїв і обережно відносилися до них.

Формою браслет не відрізняється від електронного годинника, виготовленого з полімерного матеріалу. У ремінці браслета розташовується світлодіодний привід, який вмиє подає сигнал операторові у разі спроби його зняти. У комплекті до браслета додається передавач, який можна повісити на пояс, і стаціонарний передавальний пристрій, який встановлюється на місці відбування покарання. Вартість такого комплекту складає приблизно 2500 євро за кордоном. У Росії ще в 2010 році вже почали виробництва своїх засобів електронного моніторингу і це значно понизило вартість комплектів [5].

Існує і ряд проблем застосування даного запобіжного заходу: а) законодавчо не визначені джерела фінансування процедури утримання під домашнім арештом підозрюваного, обвинуваченого і закупівель технічних засобів електронного моніторингу; б) неможливість використовувати домашній арешт, у разі самотнього мешкання особи, до якої застосований запобіжний захід (радіус дії приладу до 100 м); в) відсутність на даний момент технічної можливості застосування домашнього арешту (немає сертифікованих на території України електронних засобів контролю); г) відсутності структури підрозділів і функцій, що здійснюють технічну підтримку і контроль; д) відсутність як в чинному КПК України, так і в КК України процедури вирахування з призначеного терміну відбування покарання у вигляді обмежування свободи або арешту і

АНОТАЦІЯ

Визначено поняття та особливості застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Проведений порівняльно-правовий аналіз з кримінально-процесуальним законодавством РФ. Розглянуті технічні засоби реалізації.

SUMMARY

Defined the concept and features of the measure of restraint in the form of house arrest. A comparative legal analysis of the criminal procedure legislation of the Russian Federation. Reviewed the technical means to implement.

в яких межах.

Таким чином, домашній арешт - більш гуманна міра в порівнянні з утриманням під вартою, його введення є позитивним та виправданим заходом для подальшого розвитку вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Проте, як вбачається, існує багато труднощів та проблем законодавчого, технічного та організаційного впровадження адекватної до нашого сьогодення процедури функціонування такого запобіжного заходу як домашній арешт. Вирішення поставлених у статті питань належить до актуальної проблематики та потребує подальшого розвитку.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] // Голос України. – 2012. – 19 травня (№ 90-91). – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/)

[show/4651-17/](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/).

2. Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период / Под. Ред. Ю.П. Титова, О.И. Чистякова. - М.: Моск. гос. ун-т, 1990. - 563с.

3. Електронний моніторинг арештованих дозволить заощадити на Електроннийресурс]/.-Режимдоступу:http://zib.com.ua/ua/8454-elektronniy_monitoring_areshtovanih_dozvolit_zaoschaditi_na_.html

4. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://www.legis.ru>.

5. Колбасова Е.В.Механизм применения электронных средств контроля и надзора за осужденными к ограничению свободы [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/mehanizm-primeneniya-elektronnyh-sredstv-kontrolya-i-nadzora-za-osuzhdennymi-k-ogranicheniyu-svobody>.